

CRONOLOGIA ENEOLITICULUI FINAL DIN ZONA SUBCARPATICĂ A MOLDOVEI

ȘTEFAN CUCOȘ

Sfârșitul eneoliticului din zona subcarpatică a Moldovei, respectiv a fazei Cucuteni B, prezintă o cronologie proprie în ansamblul eneoliticului final din aria est-carpatică cu unele particularități relativ la sincronismele cu culturile apropiate teritorial.

Racordarea etapelor fazei Cucuteni B — B₁ și B₂ — la periodizarea așezărilor tripoliene din zona de la est de Prut continuă să fie dificilă. Faza Cucuteni B a fost paralelizată în ansamblu cu faza Tripolie C/I-γ/I din periodizarea lui T. Passek¹. Fără a ieși din cadrul acestei periodizări, pe baza unei riguroase analize stilistice, recent s-a încercat stabilirea corespondențelor între așezările cucuteniene din etapele B₁ și B₂ și cele tripoliene². Pe această bază se indică un sincronism între așezările Cucuteni B₁ cu cele tripoliene de la Șipeniț, Popudnia, Petreni, Vladimirovka, Kolomișcina II, Staraja Buda, Sușkovka și Tripolie³ care se aflau grupate în două etape — Tripolie B/I și C/I⁴. V. I. Markevici a considerat și el că unele așezări, ca cele de tip Petreni, trebuie înseriate etapei Tripolie C/I și nu B/II, dar sincronizează așezările de la Vladimirovka VIII, Krutoborodini și Capaevka cu cele de la Ghelăiești — Neamț și Frumușica, iar așezările Petreni, Tomașevka, Staraja Buda și Popudnia sînt plasate la un orizont ceva mai vechi⁵. Situația se repetă pentru etapa Cucuteni B₂. Așezările cu ceramică de stil ε și ζ ca acelea de la Frumușica, Valea Lupului — nivelul B₂, Trușești, Cucuteni — nivelul I B₂, sînt paralelizate cu Varvarovka XV și Krutoborodini II, iar cele de la Podei — Tîrgu Ocna, Gura Văii — Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ștefănești — Botoșani, Cucuteni — nivelurile II—III B₂ cu cele de la Darabani II, Bilce Zlote, Koszylowce, Vasilkova și Kasenovka⁶. Mai de neînțeleasă pare sincronizarea de către V. I. Markevici a așezării de la Podei — Tîrgu Ocna cu așezările din etapa C/II—γ/II cum sînt cele de la Brînzei III, Kostești IV, Golerkani și plasarea la un orizont ceva mai

1 T. Passek, *MIA*, 10, 1949, p. 119 și urm. ; VI. Dumitrescu, *SCIV*, 14, 1963, 2, p. 289, 296, 299.

2 A. Nițu, *CI — Iași*, S.N., 11, 1980, p. 163 și urm.

3 *Ibidem*.

4 T. Passek *op. cit.*, p. 109.

5 V. I. Markevici, *Pozdne Tripolskie plemena severnoi Moldavie*, Chișinău, 1981, tabel periodizare.

6 *Ibidem*.

jos a așezării de la Koszyłowce⁷. Tot de neînțeles ni se pare paralelizarea de către T. G. Movșa a așezării de la Petreni cu un grup regional în care intră așezările de la Valea Lupului, Frumușica, Văleni — Piatra Neamț și Cucuteni⁸. Deci, în stadiul actual al cercetărilor când stratigrafia celor două grupe de așezări — cucuteniene și tripoliene — nu poate fi pusă încă într-un acord deplin, chiar dacă unele aspecte decorative apar simultan, rămânem la o paralelizare globală — Cucuteni B = Tripolie C/I—γ/I. La acestea trebuie să avem în vedere câteva elemente care împiedică încă unele sincronisme. În primul rînd întîrzierea unor aspecte locale și de aici amestecul de materiale în așezările tripoliene⁹, iar pe de altă parte faptul că acestea au intrat mai timpuriu în contact cu elementele stepice de tip Gorodsk și Usatovo, ceea ce a determinat unele întîrzieri firești în evoluția decorului precum și degenerarea lui timpurie. Aceste contacte indică însă și un sincronism al fazei Cucuteni B din Moldova cu unele etape de început Gorodsk și Usatovo. Postulat încă cu mult înainte¹⁰, în ultimul timp s-au adus noi date privind sincronismul parțial între faza Cucuteni B, etapa B₂ finală, cu primele etape ale culturilor Horodiștea — Erbiceni și Foltești marcînd sfîrșitul eneoliticului în zona est-carpatică.

Descoperirea vaselor cu gura lobată la Traian și Calu — Piatra Șoimului și apoi a vaselor cu torți pastilate¹¹ a permis sincronizarea fazei Cucuteni A—B și parțial a fazei B cu descoperirile de tip Gornești—Bodrogkeresztúr¹². Prezența vaselor cu torți pastilate la Văleni — Piatra Neamț¹³ și Poduri — Bacău¹⁴ probează un sincronism între etapa Cucuteni B₁ și orizontul torților pastilate din Transilvania. La rîndul lor, topoarele de aramă cu „brațe în cruce“ de tip Jaszladany, varianta Perrești, susțin acest sincronism. Dacă avem în vedere evoluția îndelungată a orizontului ceramicii cu torți pastilate — Herculane II—III¹⁵ și prezența acestora în cadrul culturii Sălcuța, fazele III—IV¹⁶, în mod firesc etapa Cucuteni B₁ a fost sincronă cu faza finală Bodrogkeresztúr, orizontul Herculane II, sfîrșitul fazei Sălcuța III și evident cu un orizont tîrziu Gumelnița B₂.

Prin intermediul ceramicii Cucuteni C ornamentată cu șnurul, înfășurat etapa Cucuteni B₁ prezintă elemente de paralelizare cu elemente culturale stepice estice și nord-estice. La nivelul etapei Cucuteni B₁ se observă o creștere procentuală a ceramicii de tip C precum și o mare

7 *Ibidem*.

8 T. G. Movșa, *Arheologia*, Kiev.

9 Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 288-289.

10 Vl. Dumitrescu, *Hăbășești*, p. 537; idem; *SCIV*, 14, 1963, 2, p. 295.

11 H. Dumitrescu, *Materiale*, 5, 1959, p. 189-201, fig. 7/2; 8; Vl. Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, București, 1974, fig. 140; idem, *MemAntiq*, 6—8, 1981, p. 42, 44.

12 Vl. Dumitrescu, *Apulum*, 7, 1968, p. 42, 44.

13 Șt. Cucos, *MemAntiq*, 6-8, 1981, p. 49, fig. 17/4; 19/3.

14 Șt. Cucos, *FCB*, ms.

15 P. Roman, *Dacia*, N.S., 15, 1971, p. 114, 117; idem, *Banatică*, 2, 1973, p. 64, 66; idem, *SCIV*, 29, 1978, 2, p. 215.

16 D. Berciu, *Contribuții*, p. 316, fig. 143; 144.

diversitate a acesteia în ce privește compoziția pastei¹⁷. Fenomenul s-a datorat posibil presiunii exercitate asupra grupurilor de tip Srednii Stog II de la periferia ariei tripoliene de către triburile Gorodsk timpurii. Acest proces, la care D. Ia. Teleghin adaugă paralelizarea fazei Srednii Stog II cu fazele Tripiliei B—C/I¹⁸, iar Vl. Dumitrescu cu o parte a fazei Cucuteni A—B (A—B₂) „și eventual și cu faza B”¹⁹, arată un sincronism între etapa Cucuteni B₁, faza Srednii Stog II, o etapă de început Gorodsk, precum și o fază a culturii Mihailovka care evolua spre cultura Usatovo²⁰.

Referitor la relațiile culturii Cucuteni cu cultura Cernavoda I s-a propus un sincronism global cu fazele A—B și B²¹. Periodizînd cultura Cernavoda I în trei faze — Ia, Ib și Ic — N. Harțuche sincronizează faza Ia cu sfîrșitul etapei Cucuteni A₁ și începuturile fazei Cucuteni A—B, faza Ib cu etapa Cucuteni A—B₂, iar faza Ic cu faza Cucuteni B²². În nici una din cele trei faze ale culturii Cernavoda I nu cunoaștem încă elemente ceramice din etapa Cucuteni B₁, iar în așezările atribuite fazei Cernavoda Ib de la Cernavoda, Hirșova și Chirnoși²³ nu se cunosc elemente ceramice Cucuteni A—B. Singurul element de sincronizare este decorul șnurat care apare pe ceramica de tip C din faza Cucuteni A—B₂ și continuă în faza B. Avînd în vedere sincronismul Srednii Stog II cu etapa Cucuteni B₁ și faptul că cultura Foltești reprezentînd o etapă tîrzie a culturii Usatovo²⁴ care ajunsă pe teritoriul Moldovei găsește aici elemente tîrzii, finale, Cucuteni B₂ și Cernavoda Ic²⁵, etapa Cucuteni B₁ poate fi sincronizată parțial cu sfîrșitul fazei Cernavoda Ib și începuturile fazei Ic.

În așezările de tip Cernavoda I de la Ulmeni, Renie, Rîmniceleu — Brăila și Pietroasele s-au găsit vase și fragmente ceramice cucuteniene care prin factura pastei și îndeosebi a decorului de stil țapartîn etapei Cucuteni B₂²⁶. Relațiile între etapa Cucuteni B₂ și Cernavoda Ic sînt mai puternice în zona de contact din nord-estul Munteniei și scad gradat spre sud. La Rîmniceleu — Brăila procentul ceramicii cucuteniene este de 40%²⁷ și un procent apropiat este prezent la Pietroasele — Buzău²⁸. Raporturile Cucuteni B₂ — Cernavoda Ic au determinat o sinteză marcată

17 Șt. Cucos, *Mem.Antiq*, 9-11, 1985, p. 75.

18 Vl. Dumitrescu, *Mem.Antiq*, 6-8, 1981, p. 33, nota 51.

19 *Ibidem*.

20 N. Harțuche, teză de doctorat, București, 1978.

21 S. Morintz și P. Roman, *Dacia*, N.S., 13, 1969, p. 67.

22 N. Harțuche, *op. cit.*

23 *Ibidem*.

24 M. Petrescu-Dîmbopița, *SCIV*, 2, 1951, p. 249 și urm.

25 N. Harțuche, *op. cit.* S-a propus chiar o fază timpurie Horodîștea—Foltești care ar fi ținut de ultima etapă a fazei Cucuteni B, cf. D. Berciu, *op. cit.*, p. 145.

26 S. Morintz și P. Roman, *Dacia*, N.S., 12, 1968, p. 45 și urm.; idem, *SCIV*, 4, 1968, p. 253 și urm.; V. Dupo, Fl. Preda, *AU—București*, p. 6 și urm.

27 N. Harțuche, *op. cit.*

28 V. Dupo, Fl. Preda, *loc. cit.*

prin prezența ceramicii „varianta Monteoru (Cucuteni D)²⁹ în așezările etapei Cucuteni B₂, la Podei — Tîrgu Ocna, Gura Văii — Gheorghe Gheorghiu-Dej, Poduri — Bacău și Calu — Piatra Șoimului, precum și la Cucuteni și Ștefănești — Botoșani³⁰. Aceasta ilustrează relații mai puternice în zona de contact a celor două culturi și o scădere gradată spre nordul și estul ariei fazei finale cucuteniene. În acest fel se asigură o paralelizare și o contemporaneitate certă între etapa Cucuteni B₂ și faza Cernavoda Ic, precum și faptul că ambele încheie evoluția eneoliticului din această arie. Problema a căpătat însă în ultimul timp și un alt aspect. S-a susținut că elementele cucuteniene din așezările culturii Cernavoda Ic ar fi de fapt elemente întirziate, menținute în cadrul culturii Cernavoda dar de fapt fiind post Cucuteni B₂. Ipoteza se bazează pe faptul că în cadrul ceramicii cucuteniene din așezările Cernavoda I nu s-au identificat elemente ceramice de stil ε ci numai de stil ζ. Acestea din urmă avînd aceeași continuitate ca și acelea din cadrul culturii Horodiștea — Erbiceni I³¹. Ipoteza nu pare lipsită de interes dar în stadiul actual al cercetărilor nu putem subscrie la ea. Cu excepția unor fragmente ceramice de la Rîmnicelul — Brăila decorate în stil ζ restul ceramicii cucuteniene din așezările cernavodene este corodată și nu putem ști dacă nu au existat și elemente de stil ε. Pe de altă parte considerăm că problema sincronismelor Cucuteni B — Cernavoda I nu va putea fi lămurită fără o cercetare a zonei de contact, respectiv aria subcarpaților de curbură pe teritoriul județului Vrancea. Aici este un gol care nu oferă legăturile certe între așezările cucuteniene de pe valea Trotușului de la Podei — Tîrgu Ocna și Gura Văii — Gheorghe Gheorghiu-Dej cu aceea izolată de la Sărata Monteoru și mai departe cu cele de la Rîmnicelul, Pietroasele și pînă la Dunăre³².

În ce privește sincronismul cu cultura Foltești, în stadiul actual al cercetărilor au fost semnalate unele descoperiri, respectiv vase și fragmente ceramice în locuințele cucuteniene din etapa B₂ de la Vișoara — Tîrgu Trotuș³³, Podei — Tîrgu Ocna³⁴, Comănești și Poduri — Bacău, în sudul zonei subcarpatice a Moldovei, urmînd ca prezența acestora să fie precizată de cercetările viitoare. Aceasta în sensul dacă elementele Foltești sînt asociate cu ceramica cucuteniană sau dacă aparțin unei locuiri din zonă care trebuie atestată. Nu este exclus, după părerea noastră în lumina descoperirilor menționate, un contact între sfîrșitul etapei Cucuteni B₂ și primele elemente Foltești și ale culturii amforelor

Ceramică denumită Cucuteni D de către H. Schmidt și apoi „varianta Monteoru” și ca fiind de origine meridională necunoscută: cf. H. Schmidt, *Cucuteni*, p. 45, pl. 24/5; I. Nestor și E. Zaharia, *SCIV*, 6, 1955, 3-4, p. 499.

³⁰ C. Matasă, *ArchMold*, 2-3, 1964, p. 45; A. Nițu, C. Buzdugan și C. Eminovici, *Carpica*, 4, 1971, p. 65-67; Șt. Cucuș, *FCB*; H. Schmidt, *op. cit.*, p. 45 (*D-Keramik*); A. Nițu, *CI-Iași*, S.N., 8, 1977, p. 149-150, nota 1, fig. 4/2-5.

³¹ M. Dinu, în *La civilisation Cucuteni dans le contexte européenne*, Iași, 1984, sub tipar.

³² Pe teritoriul județului Vrancea au fost depistate cîteva așezări Cucuteni B₂ de către V. Bobi dar nu a fost cercetată prin săpături nici una.

³³ A. Nițu și C. Buzdugan, *Carpica*, 4, 1971, p. 96, fig. 11/2.

³⁴ C. Matasă, *op. cit.*, p. 46.

sferice. Asupra acestora din urmă ne-am oprit și cu alt prilej arătând că etapa Cucuteni B₁ a fost sincronă cu cultura Trichterbecher, probabil cu ultima ei fază de evoluție, iar etapa Cucuteni B₂ și îndeosebi ultima sa secvență cu începuturile pătrunderii culturii amforelor sferice³⁵. Acestea au marcat începuturile perioadei de tranziție la epoca bronzului în această arie și în sudul căreia au intrat în contact și au transmis elemente decorative culturii Foltești³⁶.

Relativ la sincronismul dintre faza Cucuteni B din zona subcarpatică și în general din Moldova cu civilizațiile egeo-anatoliene datele nu sînt destul de sigure pentru alcătuirea unei scheme acceptabile. Deși pentru cultura Cernavoda I, D. Berciu, S. Morintz, P. Roman și N. Harțușche presupun un impuls sudic³⁷, chiar în condițiile unor relații strînse între cultura Cernavoda I și Cucuteni B în cadrul acesteia din urmă nu se pot preciza influențele sudice. După ultimele date ale cercetării începutul bronzului vechi anatolian se plasează către mijlocul mileniului IV î.e.n. Prima fază a bronzului egean se sincronizează cu bronzul anatolian III³⁸. De asemenea, avînd în vedere că la Ezero cultura Gumelnița (Karanovo IV) este anterioară aspectului Mihalić considerat ca un punct înaintat al bronzului anatolian de tip Troia I care supraviețuiește și în Troia II³⁹, sincronismul Gumelnița A₁, A₂ și B₁ cu Troia I și II nu mai poate fi susținut⁴⁰. În schimb raportul de contemporaneitate Gumelnița B₂ și Ezero, precum și sincronismul parțial Cernavoda I — Gumelnița B₂ — Sălcuța IV indică un sincronism al acestora și faza Cucuteni B cu începuturile bronzului Troia I⁴¹. După S. Morintz și P. Roman primele elemente Troia I ajung la nord de Dunăre în momentul de formare a culturii Cernavoda III și după ce culturile Gumelnița și Cucuteni își încetaseră existența, afirmînd sincronismul Cernavoda I cu Troia I⁴² și Cucuteni B am adăuga noi Dar după datele de mai sus se pare că sfîrșitul eneoliticului din zona noastră a fost sincron cu bronzul anatolian II de tip Pre-Troia I.

Relativ la cronologia absolută pentru faza Cucuteni B din aria subcarpatică nu avem date C₁₄. De altfel pentru întreaga arie Cucuteni B din Moldova se dispune doar de o singură dată C₁₄ pentru așezarea de la Valea Lupului și atribuită etapei B₂⁴³. Pentru așezările din etapa Tripolie C/I se cunosc mai multe date. Coroborarea acestora cu datele obținute pentru culturile vecine sincrone oferă posibilitatea să se schițeze

35 Șt. Cucos, *AMN*, 19, 1982, p. 252, și urm.; idem, *MemAntiq*, 9-11, 1985, p. 142 și urm.

36 M. Petrescu-Dîmbovița și M. Dinu, *Dacia*, N.S., 18, 1974, p. 71.

37 D. Berciu, *op. cit.*, p. 37; S. Morintz și P. Roman, *Dacia*, N.S., 12, 1968, u. 45 și urm.; N. Harțușche, *loc. cit.*

38 S. Morintz și P. Roman, *op. cit.*, p. 128; VI. Dumitrescu, în *Actes du IIe Congrès international des études du sud-est Européen*, 2, Istorie, Atena, 1972, p. 7; în același volum cf. M. Petrescu-Dîmbovița, p. 103.

39 S. Morintz și P. Roman, *op. cit.*, p. 126-128.

40 *Ibidem*.

41 *Ibidem*.

42 *Ibidem*.

43 VI. Dumitrescu, *Apulum*, 12, 1974, p. 32; idem, *PA*, 10, 1974, p. 102.

un cadru de cronologie absolută și pentru faza Cucuteni B din aria în discuție. Examinarea unei probe de grâu carbonizat din așezarea de la Valea Lupului indică data de 2980 ± 80 i.e.n. Pentru așezările tripoliene C/I s-au obținut datele pentru așezarea Lacul Soroca (Sorok Ozera) 2842 ± 116 (BM—494) și 2990 ± 105 (BM—495) B.C., pentru Novo—Rozonovka 2954 ± 300 (UCLA—1642 F), pentru Capaevka 2920 ± 100 (Bln—631) și pentru Evminka 2940 ± 60 (UCLA—1671 B) și 2840 ± 100 (UCLA—1466 B) B.C.⁴⁴. Toate aceste date plasează sfârșitul culturii Cucuteni în jurul anului 3000 i.e.n.

Ultimele date referitoare la o fază anterioară etapei Cucuteni B₂ sînt acelea pentru etapa Cucuteni A₃ care indică 3360 ± 80 pentru așezarea de la Hăbășești, 3395 ± 100 pentru Leca Unguren, — Bacău și 3405 ± 100 pentru Drăgușeni — Botoșani⁴⁵. De asemenea, pentru etapa Tripole B/I de la Putinești III s-a obținut data 3100, iar pentru etapa B/I—B/II cifra 3150 ± 50 i.e.n. Deci în intervalul cuprins între 3250 și 300 ar trebui să plasăm etapa finală a fazei Cucuteni A și întreaga evoluție a fazelor A—B și B. Dacă avem în vedere etapele de evoluție și multitudinea secvențelor fiecărei faze această încadrare devine imposibilă. În consecință, așa cum au opinat și alți cercetători⁴⁶, data de la Valea Lupului este prea timpurie pentru a marca sfârșitul culturii Cucuteni. Credem că ar trebui să se revadă însăși contextul probei examinate. Inițial așezarea de la Valea Lupului a fost atribuită etapei B₂⁴⁷. Reconsiderarea complexelor ceramice și a stratigrafiei atestă două niveluri — B₁ și B₂⁴⁸. Nu este exclus ca data C₁₄ să aparțină nivelului B₁ ceea ce ar fi mai plauzibilă și în concordanță cu sincronismele propuse. De altfel și așezarea de la Capaevka este paralelizată cu așezări B₁ ca aceea de la Ghelăiești⁴⁹. Pe de altă parte s-a acceptat și noi am subscris la un sincronism între etapa Cucuteni B₁ și cultura Bodrogkeresztur. Aceasta din urmă se paralelizează cu grupul Balaton din Ungaria pentru care s-au obținut datele 2940 ± 80 și 2830 ± 80 ⁵⁰ fiind apropiate de cele de la Valea Lupului și din așezările tripoliene din etapa C/I. În acest fel pot fi reținute și pentru datarea etapei Cucuteni B₁.

Pentru cultura Cernavoda I, deși cele mai multe date sînt incerte, s-a reținut totuși data de 2600 ± 100 i.e.n.⁵¹. Contemporanietatea între faza Cernavoda Ic și etapa finală Cucuteni B₂ arată că data poate fi luată în considerație și că sfârșitul culturii Cucuteni a avut loc nu la 2900, ci mai probabil în jurul datei de 2600 i.e.n. asupra căreia s-au oprit recent

44 D. Monah, în *La civilisation Cucuteni dans le contexte européenne*, Iași, sub tipar.

45 Vl. Dumitrescu, *PA*, 10, 1974, p. 104.

46 *Ibidem*, p. 102; D. Monah, *SCIVA*, 29, 1978, 1, p. 34-35.

47 M. Dinu, *ASU-Iași*, 1-2, 1955, p. 55 și urm.; idem, *SCIVA*, 6, 1955, 3-4, p. 701, și urm.; idem, *Materiale*, 3, 1957, p. 161.

48 A. Nițu, *CI-Iași*, S.N., 9-10, 1978—1979, p. 125.

49 V. I. Markevici, *op. cit.*, tabel periodizare.

50 Informație E. Comșa.

51 Vl. Dumitrescu, *op. cit.*, p. 102; Vl. Dumitrescu, A. Bolomey, *Esquisse d'une préhistoire de la Roumanie. Jusqu'à la fin de l'âge du bronze*, București, 1983, p. 127.

și alți cercetători⁵². În sprijinul acestei datări vine și hiatusul dintre limita de jos a culturii Cucuteni și limita superioară a culturii Usatovo pentru care s-a obținut — 2450 ± 100 și 2350 ± 65 î.e.n. (sfârșitul etapei C/II de la Majaki)⁵³. Acestea din urmă sînt prea depărtate de data de la Valea Lupului și de cele obținute pentru etapa Tripolie C/I. De asemenea adăugăm faptul că R. Katinčarov a datat începuturile bronzului timpuriu de la Ezero (nivelul XIII) la 2750 î.e.n.⁵⁴. Ori acesta este post Cernavoda I — Sălcuța — Cucuteni B și deci reținem pentru stadiul actual al cercetărilor și a determinărilor C₁₄ data de 2600 î.e.n. pentru sfârșitul eneoliticului est-carpatic.

Fără îndoială că formularea unor concluzii definitive nu poate fi abordată dacă avem în vedere atît puținele date C₁₄ de care dispunem, cît și neconcordanța încă a calibrării acestora. Pe de altă parte nu se cunoaște nici o dată absolută pentru faza Cucuteni A—B. Se impune deci în continuare dobîndirea unui mai mare număr de date C₁₄, efectuarea unor analize complexe interdisciplinare și mai ales noi observații stratigrafice pentru stabilirea relațiilor și sincronismelor de la sfârșitul eneoliticului. Pe de altă parte nu este lipsită de interes compararea datelor C₁₄ cu datele obținute prin alte metode de cronologie absolută și mai ales cu cele arheomagnetice. Deși în ultimul timp s-au recoltat probe pentru datări pe bază de arheomagnetism nu dispunem încă de rezultatele examinării acestora.

LA CHRONOLOGIE DE ENEOLITIQUE FINAL DE LA ZONE SOUSCARPATHIQUE DE LA MOLDAVIE

R é s u m é

L'article pose la question de la chronologie relative et absolue de la phase Cucuteni B dans la lumière des dernières dates de la recherche. On souligne les synchronismes de la phase Cucuteni B et de la phase Tripolice C/I. Ainsi, on montre qu'un synchronisme en étapes et sous les étapes entre la phase Cucuteni B et Tripolie C/I est encore difficile. Ensuite on mentionne, en visant les découvertes de la zone souscarpathique, les parallélisme entre les étapes Cucuteni B, et la dernière phase de la culture Bodrogkeresztúr, et l'horizon Herculane II — Cheile Turzii, Sălcuța IV, ainsi que la phase Srednii Stog II, une étape commençante Gorodsk-Horodiștea et une phase de la culture Mihailovka. L'étape Cucuteni B₂ est mise en parallèle avec la phase Cernavoda Ic, commencement de la pénétration de la culture des amphores sphériques.

52 Vl. Dumitrescu, Al. Bolomey, Fl. Mogoșanu, *op. cit.*, p. 127 ; D. Monah, *op. cit.*, p. 37 ; Vl. Dumitrescu, *Dacia*, N.S., 29, 1-2, 1985, p. 43.

53 Vl. Dumitrescu, *PA*, 10, 1974, p. 102.

54 R. Katinčarov, *AAC*, 15, 1975, p. 90 și urm.

En discutant les dates C_{14} pour la phase Cucuteni B = Tripolie C/I et leur corroboration avec celles obtenues pour la culture Balaton, pour la culture des amphores spheriques, ainsi que pour l'étape Tripolie C/II et le bronze 'de Ezero, on tire la conclusion que l'étape Cucuteni B₂ et en général l'énéolithique est-carpathique a pris fin environ 2600 a.n.e.